

dr hab. Maciej Rzewuski, prof. UWM
Katedra Postępowania Cywilnego
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie

Olsztyn, dnia 22 stycznia 2019 r.

RECENZJA

**osiągnięć naukowych i aktywności naukowej Pana Dr Jakuba Jana Szczerbowskiego
sporządzona w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego**

I. Podstawa prawna, kryteria i przedmiot oceny.

1. Recenzja została sporządzona w związku z powołaniem mnie w dniu 6 listopada 2018 r. przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów, na podstawie art. 18a ust. 5 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.), w charakterze recenzenta, w skład komisji habilitacyjnej w postępowaniu habilitacyjnym Pana Dr Jakuba Jana Szczerbowskiego (pismo z dnia 6 listopada 2018 r., Nr BCK-I-L-8524/18).

2. Zgodnie z przepisem art. 18a ust. 7 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. recenzent w postępowaniu habilitacyjnym ocenia, czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 16 ustawy, tj. czy osoba mająca stopień doktora, posiada osiągnięcia naukowe, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową (ust. 1 przepisu). Ocenę osiągnięć naukowych kandydata do stopnia doktora habilitowanego należy dokonać według kryteriów określonych w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. Nr 196, poz. 1165).

3. Pan Dr Jakub J. Szczerbowski jako swoje osiągnięcie naukowe w rozumieniu przepisu art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. wskazał opublikowane w całości dzieło – monografię pt. „*Lex cryptographia. Znaczenie prawne umów i jednostek rozliczeniowych opartych na technologii blockchain*”, Warszawa 2018, Wydawnictwo Naukowe PWN SA,

ISBN: 978-83-01-20031-2, ss. 204. Nadto, celem udokumentowania swojej aktywności naukowej przedstawił pozostały dorobek naukowy.

4. Kolejnym elementem aktywności naukowej Habilitanta, która powinna być istotna, według autoreferatu, są: prace eksperckie, udział w konferencjach naukowych oraz inne udokumentowane prace, w tym docenione nagrodami i wyróżnieniami naukowymi.

II. Ocena monografii pt. „*Lex cryptography. Znaczenie prawne umów i jednostek rozliczeniowych opartych na technologii blockchain*”.

I. Wybór tematu ocenianej rozprawy należy uznać za intrygujący, jako że *blockchain* to materia niezwykle ciekawa, a przy tym skomplikowana i wielowątkowa. Jest to nowa technologia, na której opiera się *bitcoin* i inne kryptowaluty, *tokens*, *smart contracts*, nowoczesna logistyka i szereg różnych narzędzi informatycznych. Już z tego powodu konieczne stało się zbadanie prawnych aspektów *blockchain* i jego wpływu na dotychczasowe koncepcje teoretyczne oraz regulacje prawne. Autor dostrzegł potrzebę zdefiniowania procesów i pojęć związanych z nową technologią, jak też umiejscowienia ich w systemie prawa.

Wnikliwa analiza dysertacji prowadzi do wniosku, że bardziej właściwy byłby tytuł: „*Istota i charakter prawny sprytnych kontraktów*”. Tego zagadnienia bowiem dotyczy recenzowana praca, co wynika wprost nie tylko z treści samego dzieła, ale także z tytułów nadanych kolejnym rozdziałom.

Bez wątpienia problematyka sprytnych kontraktów jest zagadnieniem istotnym społecznie i ciekawym teoretycznie, inspirującym do stawiania szeregu pytań naukowych, które prowadzą do konkretnych wniosków i nieoczywistych konkluzji. Dlatego wybór tematyki z pogranicza prawa prywatnego i publicznego trzeba uznać za trafny.

II. Pod względem konstrukcyjnym oceniana rozprawa wydaje się przemyślana, a jej struktura skorelowana z hipotezami badawczymi.

Rozprawę otwierają *Zagadnienia wprowadzające*, poprzedzone *Słowniczkiem*, w którym zaproponowano definicje najważniejszych pojęć związanych z tytułową problematyką. Sama praca nie jest zbyt obszerna i składa się z sześciu merytorycznych rozdziałów. W *Zakończeniu* Autor zamieścił podsumowanie dotychczasowych twierdzeń, co istotnie ułatwia Czytelnikowi analizę toku rozważań, przybliżając wyniki badań i zasadnicze wywody Habilitanta.

Nie mam generalnych zastrzeżeń co do struktury ocenianej pracy, choć można by zastanowić się nad tym, czy rozdziały III pt. *Sprytny kontrakt jako oświadczenie woli złożone w postaci zapisu na łańcuchu bloków* i IV pt. *Sprytny kontrakt jako stosunek umowny* nie powinny zostać połączone w jeden, skoro dotyczą *de facto* tożsamego zagadnienia, którego zasadniczym celem jest próba określenia charakteru prawnego *smart contracts*.

Poza wskazanymi, drobnymi uwagami strukturalna koncepcja dzieła, w mojej ocenie, zasługuje na akceptację.

III. Praca nad źródłami, a zwłaszcza znajomość i wykorzystanie literatury obcojęzycznej, zasługuje na szczególne uznanie. Przypisy wzbogacają tekst główny, stanowiąc dowód rzetelności naukowej Habilitanta. Ich redakcja jest solidna i prawidłowa. Tylko w niektórych pojawiają się drobne „niedociągnięcia”, jak brak wskazania strony powołanego tekstu (np. przypis nr 48 na str. 24, przypisy nr 4 i 5 na str. 62), czy brak wskazania daty dostępu przy powołanym źródle elektronicznym (np. przypis nr 38 na str. 52, przypis nr 18 na str. 149).

IV. Tekst ocenianej rozprawy z punktu widzenia poziomu jasności wywodów i klarowności przedstawianych problemów badawczych należy ocenić wysoko. Autor prezentuje stanowiska doktryny (zwłaszcza obcojęzycznej) i judykatury, bez zbędnych powtórzeń konkludując swoje wywody. Praca jest napisana poprawnym, przejrzystym i komunikatywnym językiem, co przy poruszanej materii nie było wcale zadaniem łatwym.

Redakcja dzieła została wykonana w sposób rzetelny i prawidłowy. Zaledwie w kilku miejscach w tekście wystąpiły tzw. literówki (np. na str. 61 – „budzie” zamiast „budzi”, na str. 188 – „*crpytographia*” zamiast „*cryptographia*”) i błędy gramatyczne (na str. 80 – „wydaje się tworzyć więcej problemów niż *ich* (*je – przyp. M.R.*) rozwiązywać”).

V. Od strony metodologicznej Autor prawidłowo określił przedmiot i cel swoich rozważań. Postawioną przez Niego hipotezą badawczą jest *przypuszczenie, że sprytnie kontrakty istnieją obok systemu prawnego i nie poddają się regulacji w jego ramach. Hipoteza ta, zwana dalej „hipotezą alegalności”, występuje w dwóch wersjach: słabej i silnej. Zgodnie ze słabą wersją hipotezy regulacja sprytnych kontraktów nie jest konieczna. Zgodnie z silną wersją hipotezy regulacja sprytnych kontraktów nie jest możliwa* (str. 18).

Wychodząc z głównej hipotezy badawczej, Habilitant postawił kilka pytań badawczych: *o to, jaki jest charakter prawny jednostek rozliczeniowych stosowanych w obrocie z użyciem technologii łańcucha bloków* (str. 20); *o charakter prawny czynności dokonywanych w postaci zapisów na łańcuchu bloków, w szczególności czy czynności te mają charakter*

oświadczeń woli (str. 21); o to, jakie są główne cechy charakteryzujące stosunki zobowiązaniowe nawiązywane z użyciem zapisów na łańcuchu bloków (str. 21); o istnienie w prawie umów instytucji, które poprzez fakt wyrażania pewnych ponadczasowych wartości są w zasadzie nieusuwalne z systemu prawa umów, w tym również o to, czy instytucje przyczyny prawnej i wynagrodzenia nie mogą być zastąpione w prosty sposób nowymi rozwiązaniami lub po prostu usunięte z systemu prawa kontraktowego (str. 21); o to czy, sprytne kontrakty stanowią bardziej efektywny sposób regulowania stosunków cywilnoprawnych niż tradycyjne umowy (str. 23).

VI. Jeśli chodzi o metody badawcze, to Autor sprawnie posłużył się narzędziami dogmatyki prawniczej, prawniczej komparatystyki oraz metody historycznej. Na uwagę zasługuje wykorzystanie wciąż niedocenianej w doktrynie ekonomicznej analizy prawa. Wybór zastosowanych metod badawczych należy zaakceptować.

VII. Odnosząc się do strony merytorycznej rozprawy należy w szczególności ustalić, czy praca ma charakter wyczerpujący, oryginalny, pozbawiony błędów, sprzeczności itd.

a). Autor swoje rozważania rozpoczął od przedstawienia zasad działania takich technologii, jak łańcuch bloków, techniki kryptograficzne, kryptowaluty i sprytne kontrakty. Następnie swoją uwagę poświęcił systematyce sprytnych kontraktów i ocenie ich znaczenia w obrocie.

Szczególnie wartościowe są uwagi Habilitanta o tzw. szablonach sprytnych kontraktów (*smart contract templates*), stanowiących kompilację tradycyjnego stosunku umownego ze sprytnym kontraktem. Stworzenie instrumentu łączącego w sobie bogactwo semantyczne umowy w formie papierowej i automatyzm wykonawczy nowego mechanizmu, mogłoby stanowić ważki pomost pomiędzy językiem umów, zwłaszcza w obrocie finansowym, a kodem sprytnych kontraktów, zapewniając szybkość i taniość wykonania z jednej strony oraz pewność prawa z drugiej (str. 52-53).

Podzielałam zredagowane przez Autora przy ocenie znaczenia technologii *blockchain* dla nauk prawnych, tezy o tym, że *dopóki czynności dokonywane w systemach typu „sprytny kontrakt” mają wartość majątkową, to pozostają one w obszarze zainteresowania prawa cywilnego oraz że gdyby przyjąć odważną tezę możliwości „wyjęcia” sprytnych kontraktów spod regulacji prawnej, to mogłoby to prowadzić do stopniowego przesuwania obrotu poza sankcjonowany przez państwo system normatywny w stronę obrotu regulowanego przez pry-*

watne normy wyrażane kodem sprytnego kontraktu oraz regułami przyjętymi w danym łańcuchu bloków (str. 55).

b). Interesujące są wywody przedstawione w rozdziale II pracy, stanowiące próbę odpowiedzi na pytanie o charakter prawny jednostek rozliczeniowych używanych na łańcuchu bloków. Odwołując się do orzecznictwa administracyjnego, Autor zbadał możliwość postrzegania ich za przedmiot prawa podmiotowego. Następnie dokonał kwalifikacji prawnej jednostek rozliczeniowych stosowanych na łańcuchach bloków z podziałem na kryptowaluty (zwane też *tokenami* natywnymi) i *tokeny*.

Na uwagę zasługują rozważania na temat charakteru prawnego tzw. wydobywania kryptowalut, w ramach których Habilitant przeanalizował dotychczasowe poglądy doktryny, proponując własne stanowisko w tym zakresie.

Mimo że większość przedstawionych tu twierdzeń podzielam, to jednak pozwolę sobie zgłosić jedną uwagę krytyczną, która bynajmniej nie podważa odwagi ani stanowczości Autora w prezentowaniu własnych poglądów. Chodzi mianowicie o pewną niespójność pogładową, wyrażającą się w tym, że o ile na str. 79 Habilitant stwierdził stanowczo, że *samo włączenie do sieci i rozpoczęcie „wydobywania” (kryptowalut – przyp. M.R.) nie rodzi skutków prawnych*, przytaczając szeroką argumentację na poparcie niniejszej tezy, o tyle na str. 81-82 przekonywał już, że *podjęcie działalności w zakresie wydobywania kryptowalut ma charakter ekspektatywy, a osoba prowadząca „wydobycie” ma roszczenie o charakterze zakazowym polegające na możliwości żądania nienaruszania jej działalności przez osoby trzecie*. Wydaje się, że twierdzenia te wzajemnie się wykluczają. Skoro bowiem ewentualna ingerencja osoby trzeciej w działalność „wydobywczą”, w ocenie Autora, rodzi stosowne roszczenia (o charakterze zakazowym), to już choćby z tego względu „wydobycie” kryptowalut pociąga za sobą wymierne skutki prawne (o charakterze *quasi*-negatoryjnym).

c). W rozdziale III pracy Habilitant podjął problematykę wyrażenia woli w postaci zapisów na łańcuchu bloków. Skoncentrował się na określeniu cech charakterystycznych oświadczeń woli składanych w postaci takiego zapisu, aktualności teorii kwalifikowanego doręczenia, formy oświadczenia oraz możliwości uchylenia się od skutków oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu. Skądinąd zastanawia dlaczego Autor zdecydował się opisać tylko jedną z kodeksowych wad oświadczenia woli, skoro teoretycznie nie można przecież wykluczyć wystąpienia w praktyce, przy wyrażaniu woli w postaci zapisów na łańcuchu bloków, pozostałych wad, tj. brak świadomości czy swobody, pozorność czy groźba.

Ciekawe i w większości godne aprobaty są natomiast wnioski *de lege ferenda*, postulujące wprowadzenie do prawa cywilnego nowej formy – łańcucha bloków, która mogłaby istotnie ułatwić stworzenie definicji legalnych, odwołujących się do problematyki sprytnych kontraktów, umożliwiając odzwierciedlenie w ramach reguł dowodzenia wysokiego bezpieczeństwa obrotu, gwarantowanego przez zastosowanie technik kryptograficznych (str. 108-111). Dopelnieniem normy materialnoprawnej, w ocenie Autora, powinno być umieszczenie odpowiednich przepisów proceduralnych, określających moc dowodową łańcucha bloków (str. 112-113).

d). Na wysoką ocenę zasługują rozważania zaprezentowane w rozdziale IV pracy. Potwierdzają one umiejętność Autora w biegłym poruszaniu się po materii szeroko rozumianego prawa kontraktowego.

Habilitant trafnie zauważył, że zastosowanie *blockchain* do stosunków umownych budzi liczne wątpliwości, których źródłem są przede wszystkim automatyzm i nieodwołalność sprytnych kontraktów. Uwzględniając powyższe oraz fakt, że wszelkie świadczenia i czynności w ramach stosunku umownego opartego na *smart contract* muszą być wprost przewidziane w kodzie, podjął próbę klasyfikacji sprytnych kontraktów służących jako treść stosunku umownego w ramach tradycyjnego podziału na czynności zobowiązujące, rozporządzające i o podwójnym skutku. Omówił też problematykę wykładni treści umowy zawartej przy wykorzystaniu kodu komputerowego.

W pełni zgadzam się z twierdzeniem Autora, że *ponieważ oświadczenia woli składane na łańcuchu bloków wywołują skutki mające doniosłość prawną, nie można ich zakwalifikować jako zdarzenia prawne irrelewantne. Z punktu widzenia systemu prawnego oczywista jest nadrzędność norm prawnych w stosunku do kodu sprytnego kontraktu. Sprytne kontrakty, pomimo wielu odrębności od tradycyjnie zawieranych umów, mieszczą się w granicach dozwolonych zachowań ludzkich i powodują skutki w sferze majątkowej* (str. 123-124).

Istotny, zwłaszcza z praktycznego punktu widzenia, jest mechanizm tzw. wyroczni. Trafnie zauważył Habilitant, że używanie go w sprytnych kontraktach wiąże się z licznymi ryzykami. Zdecydowanie najważniejszym jest jednak kwestia zaufania, mająca priorytetowe znaczenie dla istoty *smart contract*. Skorzystanie z „wyroczni” (czyli podmiotu trzeciego, świadczącego określone usługi) może bowiem niweczyć cel, dla którego strony zdecydowały się na skorzystanie z technologii *blockchain* (str. 131).

e). Interesująca jest przeprowadzona w rozdziale V pracy analiza zdarzenia nazywanego w literaturze fachowej „*The DAO Hack*”, mającego ważne znaczenie przy ocenie ryzyka związanego z używaniem sprytnych kontraktów. Unaocniła ona brak powszechności poglądu *code is law*, poprzez podjęcie przez społeczność łańcucha bloków *Ethereum* działań zmierzających do odwrócenia skutków czynności zgodnych z kodem na łańcuchu bloków, lecz naruszających zasady etyczne. Habilitant wysnuł przekonujący wniosek o braku zaufania społeczności łańcucha bloków do konwencyjnych środków prawnych, będącym jednym z powodów podjęcia decyzji o tzw. twardym rozwidleniu łańcucha bloków (str. 150).

Celne są uwagi Autora o tym, że *problematyka ataku na The DAO, zwłaszcza w części dotyczącej zastosowania środków naprawczych w postaci twardego rozwidlenia łańcucha bloków, pozwala na dopatrywanie się ochrony naruszonych norm etycznych w dwóch instytucjach wywodzących się z rodziny praw Europy kontynentalnej oraz rodziny praw anglosaskich, czyli odpowiednio instytucji przyczyny prawnej oraz instytucji consideration* (str. 153). Na uwagę zasługuje dość odważny, choć ostatecznie udany eksperyment myślowy, zakładający możliwość zastosowania wymienionych instytucji do sytuacji, w której następuje rozpoczęcie wypłaty środków (str. 160-162).

f). Podzielałam rozważania Habilitanta ukazane w rozdziale VI pracy, dotyczące problematyki kosztów transakcyjnych, zwieńczone poprawną konkluzją, że sprytnie kontrakty oferują obniżenie kosztów transakcyjnych wyłącznie w zakresie kosztów pozyskiwania informacji o partnerze oraz kosztów dochodzenia roszczeń.

Przekonują również twierdzenia Autora o tym, że ryzyka związane z błędnym działaniem kodu sprytnego kontraktu, pozwalają przypuszczać, że koszt negocjacji sprytnego kontraktu w złożonych stosunkach będzie przewyższał koszt negocjacji tradycyjnej umowy (str. 172). Co istotne, Habilitant nie tylko dostrzegł problem, ale też zaproponował jego rozstrzygnięcie w drodze: standaryzacji stosowanych umów poprzez ich udostępnienie jako oprogramowanie *open source*; masowe zawieranie umów w ramach jednego sprytnego kontraktu; oraz dostępność narzędzi ułatwiających sporządzanie sprytnych kontraktów (str. 175). Wykorzystując istotę sprytnych kontraktów przedstawił też specyficzne rozwiązanie powszechnie znanego w ekonomicznej teorii umów „problemu pryncypała i agenta” (str. 177).

g). W *Zakończeniu* Autor podkreślił, że postawiona we wstępie hipoteza alegalności, wyrażana frazą *code is law*, nie poddaje się analizie w taki sposób, aby można było ją w prosty sposób potwierdzić czy zaprzeczyć. Stwierdził jednak, że łatwiejsze wydaje się jej zaprzeczenie bowiem zdarzenia faktyczne, mające miejsce w rozproszonych sieciach komputerów

działających z użyciem technologii *blockchain*, obejmują regulowaną przez prawo sferę życia gospodarczego. Skoro zaś zdarzenia na łańcuchu bloków wywołują istotne skutki o charakterze majątkowym, to zdaniem Habilitanta, hipoteza alegalności podlega falsyfikacji. Wersja słaba hipotezy, głosząca, że regulacja sprytnych kontraktów nie jest konieczna, nie daje się obronić na płaszczyźnie pozytywnej. Z kolei silna wersja hipotezy alegalności, głosząca brak możliwości regulacji sprytnych kontraktów, jest fałszywa w sferze formalno-dogmatycznej (str. 178 i n.). Są to tezy ciekawe i choć dyskusyjne, to z pewnością poparte trafną argumentacją, która w moim przekonaniu świadczy o wyobraźni prawniczej Autora.

W tym miejscu pozwolę sobie jednak zgłosić kilka uwag natury polemicznej, co jest przywilejem każdego recenzenta. Otóż nie wydaje mi się zasadne (jeżeli w ogóle możliwe) unormowanie sprytnych kontraktów w obowiązującym kodeksie cywilnym. Tytułowa problematyka jest na tyle skomplikowana i wielowątkowa, że w moim odczuciu wymaga inicjatywy ustawodawczej w postaci osobnego aktu prawnego. Za takim rozwiązaniem przemawiają nie tylko dostrzeżone przez Habilitanta problemy związane m.in.: z brakiem możliwości ustalenia oryginalnej wersji zapisu cyfrowego, powielanego na łańcuchu bloków; z odwołaniem lub uchYLENIEM się od skutków oświadczenia złożonego na łańcuchu bloków, czy z budzącą spore wątpliwości kwestią możliwości rozwidlenia łańcucha bloków, ale też sformułowany przez Niego (skądinąd trafny) postulat utworzenia nowej formy czynności prawnej – formy łańcucha bloków. Za takim rozwiązaniem przemawia w końcu sama istota sprytnych kontraktów, na tle których jedynym regulatorem stosunków pomiędzy stronami jest kod cyfrowy.

Mam też spore wątpliwości odnośnie do tego, czy zaproponowane przez Habilitanta rozwiązania legislacyjne, zmierzające do zintegrowania technologii sprytnych kontraktów z funkcjonującymi instytucjami prawnymi, faktycznie *pozwoliłyby zwiększyć bezpieczeństwo obrotu* (str. 188). Mimo że Autorowi nie sposób odmówić odwagi i konsekwencji w prezentowaniu własnego stanowiska, to jednak próba włączenia sprytnych kontraktów w ramy obowiązującego prawa zobowiązań wydaje się nieco sztuczna i trochę „na siłę”, pozostając niekiedy w sprzeczności z istotą *blockchain*.

Uważam przy tym za wysoce pożądane umieszczenie w przyszłym akcie normatywnym nie tylko przepisów o charakterze cywilnoprawnym, ale także stosownych regulacji karnych, podatkowych itd. Dodatkowo sądzę, że globalny charakter *blockchain* oraz możliwości z nim związane, wymuszają ponadlokalne (ponadkrajowe) spojrzenie na zagadnienie spryt-

nych kontraktów, z uwzględnieniem transgraniczności i międzynarodowego charakteru problemów z tym związanych, czego w recenzowanej pracy trochę mi zabrakło.

Kolejna uwaga dotyczy zbyt ogólnego podejścia Autora do niektórych kwestii szczegółowych. Chodzi m.in. o problem wywodzenia *roszczenia odszkodowawczego opartego na naruszeniu ekspektatywy w postaci uzyskania w przyszłości jednostek kryptowaluty* (str. 181). Habilitant nie wskazał podstawy prawnej takiego roszczenia ani zasady odpowiedzialności, co może rodzić pewien niedosyt po stronie Czytelnika. Poza tym mam wątpliwości, czy na gruncie obowiązującego prawa *ekspektatywę w postaci uzyskania w przyszłości jednostek kryptowaluty* można by traktować jako podlegające ochronie prawnej *lucrum cessans*, czy też raczej jako prawnie irrelevantną „spodziewaną szansę”. Niestety w pracy nie znalazłem odpowiedzi na wskazane pytanie, które wydaje się istotne zwłaszcza z praktycznego punktu widzenia.

Nie uważam w końcu za zasadne stawiania znaku równości między sytuacjami utraty klucza prywatnego wskutek niedbalstwa oraz wskutek *vis maior*. Zdaniem Habilitanta, w obu przypadkach powinno nastąpić pomniejszenie majątku osoby uprzednio władającej jednostkami, z wyłączeniem uprawnienia do żądania umorzenia. Takie rozwiązanie wydaje się zbyt rygorystyczne, choćby z uwagi na fakt, że w pierwszym przypadku mamy do czynienia z jedną z postaci winy uprawnionego, a w drugim ze zdarzeniem zewnętrznym, niemożliwym do przewidzenia ani zapobieżenia. Poza tym, nie definiując pojęcia szkody ani utraconej korzyści w sytuacji nieuprawnionego dostępu do klucza prywatnego, Autor alternatywnie odwołał się do bliżej nieokreślonego roszczenia odszkodowawczego oraz bezpodstawnego wzbogacenia (str. 181).

h). Sumując ocenę merytoryczną, pomimo zgłoszonych uwag o charakterze polemicznym, uważam, że praca Pana Dr Jakuba J. Szczerbowskiego jest ciekawa, samodzielna i wyczerpująca, a przekonująca konkluzja efektem skrupulatnej weryfikacji sformułowanych na wstępie hipotez i pytań badawczych.

III. Ocena pozostałych osiągnięć naukowych i aktywności naukowej.

1. Na pozostałe osiągnięcia naukowe Habilitanta, po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych w 2010 r., składa się dorobek publikacyjny, obejmujący:

- 5 artykułów naukowych i 2 rozdziały w monografiach wieloautorских – dotyczące, podobnie jak oceniana dysertacja, problematyki łańcucha bloków i prawnych implikacji stosowania technologii *blockchain* w praktyce;

- 1 artykuł naukowy i 2 rozdziały w monografiach wieloautorskich – obejmujące badania z zakresu ekonomicznej analizy prawa;
- opublikowaną w zmodyfikowanej wersji rozprawę doktorską i 5 rozdziałów w monografiach wieloautorskich – dotyczące komparatystyki prawa prywatnego, a zwłaszcza deliktów i prawa kontraktowego;
- 3 rozdziały w monografiach wieloautorskich – obejmujące badania z zakresu historii prawa, w tym zwłaszcza rzymskiego prawa publicznego i prywatnego;
- 1 rozdział w monografii wieloautorskiej – dotyczący prawo restrukturyzacyjnego i upadłościowego.

Pan Dr Jakub J. Szczerbowski jest także redaktorem 5 publikacji wieloautorskich oraz przetłumaczył dwa rozdziały (*Prawo cywilne*, str. 51-69 i *Prawo handlowe*, str. 71-92) w monografii pt. „*Wprowadzenie do prawa hiszpańskiego*”, Olsztyn-Walencja 2012.

Opisany jako pozostały dorobek publikacyjny, tak pod względem ilościowym, jak i jakościowym, uważam za wystarczający.

2. Habilitant wyróżnia się istotną i wszechstronną pozostałą aktywnością naukową, która wyraża się przede wszystkim w czynnym udziale w 47 konferencjach naukowych, z czego w 28 o charakterze międzynarodowym. Dodatkowo pełnił funkcję promotora pomocniczego w dwóch pozytywnie zakończonych przewodach doktorskich. Wymaga podkreślenia, że Pan Dr Jakub J. Szczerbowski był członkiem komitetów naukowych 15 konferencji międzynarodowych oraz brał udział w organizacji 13 konferencji o zasięgu międzynarodowym. Za swoją działalność naukową i organizacyjną był kilkakrotnie nagradzany przez władze Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

3. Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora Habilitant był kierownikiem 3 projektów badawczych oraz wykonawcą w 2 projektach. Od 2010 r. jest redaktorem naczelnym czasopisma naukowego *Law and Forensic Science* (ISSN: 2080-9670), a od 2015 r. sekretarzem redakcji czasopisma naukowego *Themis Polska Nova* (ISSN: 2084-4522). Pan Dr Jakub J. Szczerbowski aktywnie uczestniczy w pozauczelnianym życiu naukowym, czego wyrazem jest członkostwo w Polskim Stowarzyszeniu Ekonomicznej Analizy Prawa (*Law & Economics*) oraz L'Associazione Italiana per la Storia dell'Economia Politica (*STOREP*).

4. W ostatnich latach Habilitant rozszerzył swoją działalność naukową o prace eksperckie w postaci członkostwa w zespole *Cyfrowa tożsamość i usługi zaufania* przy Ministrze

Cyfryzacji oraz grupie roboczej ds. *Weksła elektronicznego* w Koalicji na rzecz Polskich Innowacji. Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora odbył 8 zagranicznych staży naukowych. Ich efektem jest m.in. członkostwo Pana Dr Jakuba J. Szczerbowskiego w *Collegio dei docenti del Dottorato in Scienze Giuridiche* na Università degli Studi di Siena we Włoszech.

IV. Konkluzja.

1. Ustalenia i oceny zredagowane w pkt. II i III recenzji, pozwalają na stwierdzenie, że osiągnięcie naukowe Pana Doktora Jakuba Jana Szczerbowskiego w postaci monografii pt. „*Lex cryptographia. Znaczenie prawne umów i jednostek rozliczeniowych opartych na technologii blockchain*” w sposób istotny wzbogaca dorobek polskiej nauki prawa cywilnego, zawierając samodzielne rozstrzygnięcie zagadnienia naukowego, polegające na przedstawieniu charakteru prawnego i skutków sprytnych kontraktów.

2. Dlatego uznaję, że wskazana rozprawa jest osiągnięciem naukowym, stanowiącym znaczny wkład Habilitanta w rozwój nauki prawa cywilnego (w rozumieniu przepisu art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki), a Pan Doktor Jakub Jan Szczerbowski wykazuje się istotną aktywnością naukową, co uzasadnia nadanie Mu stopnia naukowego, o który się ubiega.

Maciej Brzezinski